

Троян Сергій Станіславович

професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Національного авіаційного університету, доктор історичних наук, професор

АВРААМ ЛІНКОЛЬН: ПОСТАТЬ ПРЕЗИДЕНТА НА ТЛІ ЕПОХИ

***Анотація.** А. Лінкольн увійшов в історію як перший американський президент від заснованої в 1854 р. Республіканської партії й один із найпопулярніших президентів США. Він зберіг і зміцнив єдність США в результаті подолання сецесії південних штатів і перемоги Союзу в Громадянській війні 1861–1865 рр. Важливим досягненням періоду президентства А. Лінкольна було скасування рабства на всій території США. Вагомим здобутком А. Лінкольна як президента стало прийняття Закону про гомстеди (так званого Гомстед-акту). Все це прискорило розвиток капіталізму, призвело до зміцнення внутрішніх устоїв і міжнародних позицій США.*

***Ключові слова:** Авраам Лінкольн, США, президент, Громадянська війна Півночі та Півдня, демократія.*

***Abstract.** Troyan Serhiy. ABRAHAM LINCOLN: RETURN OF THE PRESIDENT TO THE EYES OF THE EPOXY. A. Lincoln went down in history as the first American president from the Republican Party founded in 1854 and one of the most popular US presidents. He preserved and strengthened the unity of the United States as a result of overcoming the secession of the southern states and the victory of the Union in the Civil War of 1861-1865. An important achievement of the presidency of A. Lincoln was the abolition of slavery throughout the United States. An important achievement of A. Lincoln as president was the adoption of the Homestead Act. All this accelerated the development of capitalism, led to the strengthening of internal foundations and international positions of the United States.*

***Key words:** Abraham Lincoln, USA, president, North and South Civic War, democracy.*

Сполучені Штати Америки в середині XIX ст. переживали сповнений драматизму історичний етап свого розвитку. Основні його риси свідчили як про великий суспільний і державний потенціал, так і виоклювали проблеми, які постали перед США. По-перше, в ході просторового розширення й експансії держава наростила території, що створювало додаткові можливості для потужного господарського ринкового розвитку. По-друге, розвиток політичної системи супроводжувався кристалізацією реальної двопартійної системи, яка створювала ґрунт для вибору й обстоювання найефективніших моделей державної та суспільної еволюції. По-третє, серйозною загрозою для цього поступу був великий розрив економічного, політичного, соціального і навіть ментального характеру між двома частинами США – промисловою Північчю та рабовласницьким Півднем. У цій ситуації життєво необхідна була неординарна постать очільника північноамериканської держави, який зумів би не лише пройти між Сциллою і Харибдою, але й заклав основи для майбутньої ефективної трансформації, яка дала б потужний поштовх для виходу США на передові позиції як глобального міжнародного актора.

Саме такою особистістю став **Авраам ЛІНКОЛЬН** (Abraham Lincoln) – 16-й президент США (1861–1865), один з найпопулярніших американських державників, перший президент від Республіканської партії, національний герой США. Саме він, як видатний державний і політичний діяч, у ході Громадянської війни Півночі та Півдня (1861–1865) зберіг і зміцнив єдність держави. У результаті подолання сецесії південних штатів, скасування рабства, впровадження закону про вільний продаж земель, введення стандартизації долара та державної монополії на друк грошей, проголошення політики реконструкції Півдня А. Лінкольн заклав основи майбутньої могутності США.

* * *

Один із найвидатніших американських державників народився 12 лютого 1809 р. поблизу м. Ходженвілла, округ Гардін, штат Кентуккі. Він походив із родини бідного фермера. Складні умови життя виховали у А. Лінкольна звичку багато працювати і вміння долати труднощі. У пошуках кращих земель наприкінці 1816 р. сім'я Лінкольна переїхала в штат

Індіана, а в 1830 р. – ще далі на захід, до штату Іллінойс. Допмагаючи батькам, А. Лінкольн працював лісорубом, мисливцем, поштмейстером, помічником окружного землеміра, агентом торгової компанії. У нього не було часу на навчання і отримання освіти, але інтерес до читання книг, природна допитливість, кмітливість, енергія, діловитість, ініціативність, які завжди дуже цінувалися в Америці, допомогли йому реалізувати себе як особистість. Авторитет і популярність А. Лінкольна зросли також завдяки успішній участі в 1832 р. в експедиції проти індіанського вождя Чорного Сокола. Під час походу А. Лінкольна обрали капітаном, але вибори до законодавчих зборів (палати представників) штату Іллінойс того ж року успіху йому не принесли – 8-е місце з-поміж кандидатів.

А. Лінкольн мав романтичні стосунки, але офіційно не був заручений з Е. Рутледж, яка померла 22 серпня 1835 р. у віці 22 роки. 4 листопада 1842 р. А. Лінкольн одружився з М. Тодд (1818–1882), уродженкою штату Кентуккі. У подружжя народилося четверо синів: Роберт (1843–1926), Едвард (1846–1850), Вільям (1850–1862), Томас (1853–1871). Старший син Р.Т. Лінкольн служив капітаном в армії генерала У. Гранта під час Громадянської війни, обіймав посади військового міністра (1881–1885) і посланника в Англії (1889–1893). Він був присутнім під час замахів на трьох президентів США – свого батька, Дж. Гарфілда і У. Мак-Кінлі.

А. Лінкольн був дуже високого зросту (193 см), брав участь у спортивних змаганнях і найуспішніше виступав у боротьбі. Він користувався авторитетом і популярністю у людей, притягуючи їх, за словами одного із сучасників, своєю енергією і магнетизмом. А. Лінкольн самостійно вивчив право, захоплювався історією та літературою, проявляв неабиякий інтерес до механіки і математики. Зокрема, погодившись наприкінці 1833 р. на роботу землеміром, він упродовж шести тижнів посилено вивчав «Теорію і практику топографічної справи» Гібсона і «Курс геометрії, тригонометрії і топографії» Флінта. А. Лінкольн пробував самостійно робити різні прилади і навіть запатентував плавучий сухий док, але робота так і не була завершена. За свою звичку вчасно віддавати борги він отримав прізвисько «Чесний Ейб».

* * *

Політична кар'єра А. Лінкольна розпочалася 1834 р., коли він став депутатом палати представників штату Іллінойс від партії вігів. Саме там упродовж 1834–1842 рр. він здобув свій перший політичний досвід, зокрема на посаді голови комітету з фінансів. З того часу його глибоким переконанням став принцип безумовного пошанування конституції та законів країни як «політичної релігії». У 1836 р. після серйозної підготовки А. Лінкольн здав екзамен на адвоката, отримав ліцензію на юридичну практику, яку розпочав у м. Спрингфілд штату Іллінойс. Вона принесла йому не лише гонорари, успіхи, часом розчарування, але й популярність і позицію провідного юриста в штаті Іллінойс, давши можливість осилити наступну сходинку в політичній кар'єрі. Упродовж 23 років своєї роботи юристом А. Лінкольн узяв участь у розгляді 5100 справ (без врахування незареєстрованих) і понад 400 разів виступав перед Верховним судом штату. У 1847–1849 рр. А. Лінкольн був депутатом Палати представників, а в 1854 р. став членом новоствореної Республіканської партії, очоливши її партійний осередок в Іллінойсі. Тоді ж він нажив собі серйозних ворогів, виступаючи проти війни з Мексикою і проти поширення рабства на нові штати.

У 1856 р. А. Лінкольн спочатку програв С. Дугласу в боротьбі за місце сенатора від штату Іллінойс, а потім був кандидатом від республіканців на посаду віце-президента, але перемогу на виборах отримала Демократична партія. Однак у А. Лінкольна було правило, якого він завжди дотримувався і яке допомогло йому в майбутньому досягнути успіху: «Не можна здаватися не тільки після однієї, але і після ста поразок». У 1858 р. А. Лінкольн виголосив свою відому промову «Поділений дім», в якій причиною такого поділу в США назвав рабство. Водночас він, щоправда, вважав, що його відміна – це справа окремих штатів, а втручання федеральної влади було б неконституційним. Незважаючи на таку суперечливість у позиції А. Лінкольна, південні штати серйозно побоювалися подальшого піднесення його політичної кар'єри.

У травні 1860 р. на республіканському конвенті в Чикаго А. Лінкольн був обраний кандидатом на посаду президента від Республіканської партії.

* * *

Перебування на посаді глави держави розпочалося для А. Лінкольна після президентських виборів 6 листопада 1860 р., на яких він здобув перемогу. Перемозі А. Лінкольна сприяв розкол Демократичної партії на дві фракції, кожна з яких висунула свого кандидата – сенатора С. Дугласа і віце-президента Дж. Брекенріджа. Ще одним конкурентом за президентське крісло був кандидат від консервативної Партії конституційного союзу Дж. Белл. При явці понад 80% виборців А. Лінкольн отримав перемогу з перевагою майже в 0,5 млн голосів над С. Дугласом і став президентом меншості (сумарно три його конкуренти дістали більше голосів виборців), його також підтримали 180 виборщиків при 123-х проти. Водночас у 9-ти південних штатах прізвище А. Лінкольна було відсутнє у виборчих бюлетенях і йому вдалося виграти там лише у 2-х округах з 996-ти.

Рабовласники південних штатів розцінили перемогу А. Лінкольна як пряму загрозу своїм економічним і політичним позиціям і ще до його інавгурації (4 березня 1861 р.) оголосили сецесію: 11 штатів вийшли із Союзу, проголосили Конфедерацію штатів Америки, прийняли свою конституцію й обрали президентом колишнього сенатора від штату Міссісіпі Д. Девіса. Спочатку столицею Конфедерації стало м. Монтгомері (штат Алабама), а потім – Річмонд (штат Вірджинія). У складі Союзу залишилося 23 штати. Між південними і північними штатами розпочалася Громадянська війна, яка тривала з 12 березня 1861 по 9 квітня 1865 рр.

На президентських виборах 8 листопада 1864 р. А. Лінкольн вдруге був обраний президентом США, перемігши з перевагою в 10% (приблизно 400 тис. голосів виборців) генерала Дж. Макклеллана. Він отримав явну перевагу у всіх північних штатах, окрім Нью-Джерсі і Делавера. 4 березня 1865 р. А. Лінкольн виступив із своєю інавгураційною промовою, у якій містився заклик до тривалого мирного розвитку держави, а 9 квітня завершилася Громадянська війна і Конфедерація припинила своє існування. Однак А. Лінкольну не судилося реалізувати свою повоєнну програму: 14 квітня 1865 р. на діючого президента США був учинений збройний замах у ложі театру Форда у Вашингтоні 26-річним актором і прихильником конфедератів Дж. Бутом. З словами «*Sic semper tyrannis!*» (Отак завжди з тиранами!) він вистрелив з пістолета і смертельно поранив А. Лінкольна, який наступного дня помер. Поховали А. Лінкольна в штаті Іллінойс на Окриджському цвинтарі м. Спрингфілда.

* * *

А. Лінкольн увійшов в історію як перший американський президент від заснованої в 1854 р. Республіканської партії й один із найпопулярніших президентів США. Його успіхи ґрунтувалися на хорошому знанні та розумінні життя й особистісних рис простих американців, усвідомленні демократичних принципів державної єдності, людської свободи і вільної праці як наріжних каменів у фундаменті успішного розвитку американського суспільства і держави. Відповідні принципи знайшли відображення в найвідоміших промовах А. Лінкольна: Першій інавгураційній промові 4 березня 1861 р., Геттисберзькій промові 19 листопада 1863 р., Другій інавгураційній промові 4 березня 1865 р.

Першим фундаментальним досягненням А. Лінкольна як президента було збереження і зміцнення єдності США в результаті подолання сецесії південних штатів і перемоги Союзу в Громадянській війні 1861–1865 рр. Новообраний на той час президент США зустрівся з найбільшим викликом, який загрожував самому існуванню устоїв американської державності та, незважаючи на нелегкі, а почасти й суперечливі рішення, зумів не лише здобути перемогу, але в якості президента-переможця окреслити основні завдання по зміцненню і розбудові єдиної федеративної держави після завершення Громадянської війни між Північчю та Півднем.

У ході Громадянської війни викристалізувалися і яскраво проявилися особистісні риси А. Лінкольна як державника. Він зміцнив виконавчу гілку влади і всю свою діяльність підпорядкував збереженню єдності США, надаючи цьому першорядне значення у порівнянні, наприклад, з питанням скасування рабства. Президент пройшов еволюційний шлях зростання

як головнокомандуючий союзних військ. Усі його зусилля на цій посаді були спрямовані на безумовне досягнення перемоги і ліквідацію розколу в країні, розвиток і зміцнення демократії в державі. А. Лінкольн проявив глибоку повагу до американського народу, віддавши належне героїзму і самовідданості солдатів на полі бою і простих американців у тилу, що знайшло яскраве вираження у його виступі на відкритті військового національного цвинтаря в Геттисбергу (штат Пенсільванія) 19 листопада 1863 р. «Ми повинні урочисто постановити, що ці смерті не будуть марними і наша нація з Божою допомогою отримає нове джерело свободи, і цей уряд з народу, створений народом і для народу, не вмере на землі», – сказав А. Лінкольн.

Другим важливим досягненням періоду президентства А. Лінкольна було скасування рабства на всій території США. У цьому питанні його позиція еволюціонувала від визнання переважаючого права окремих штатів у вирішенні питання скасування рабства та неконституційності втручання у цей процес центральної федеральної влади до життєво важливої для майбутнього держави ідеї про повне і неухильне скасування системи рабовласництва. Безумовно, тут на А. Лінкольна особливий вплив справили дві обставини: по-перше, умови війни і потреба заручитися підтримкою нових союзників, якими мали стати звільнені раби; по-друге, загальні демократичні світоглядні позиції президента, які базувалися на принципах свободи і рівності. 22 вересня 1862 р. була оприлюднена прокламація про звільнення рабів на території південних штатів, яка набрала чинності з 1 січня 1863 р. На цій основі у 1864 р. була прийнята 13-а поправка до Конституції США про повну ліквідацію рабства на території всієї держави. Наприкінці війни війська Півночі налічували в своїх лавах 180 тис. афроамериканців.

Третім вагомим здобутком А. Лінкольна як президента стало прийняття Закону про гомстеди (так званого Гомстед-акту) 20 травня 1862 р. (набрав чинності 1 січня 1863 р.). Він передбачав, що кожен громадянин США чи іммігрант старше 21 року, який не воював проти Півночі, міг отримати від уряду ділянку землі до 160 акрів (65 га) за 10 доларів реєстраційного збору з правом власності через 5 років. Загалом було продано майже 2 млн гомстедів загальною площею біля 285 млн акрів (115 млн га). Такий продаж земель не лише посприяв майбутньому успіху Півночі в Громадянській війні, але й дуже позитивно позначився на перспективах капіталізації сільського господарства, направивши його розвиток по фермерському шляху.

До успіхів президентства А. Лінкольна слід віднести його здобутки в економічній і фінансовій сферах і окреслення перспектив посилення могутності США. Так, за часів його правління проклали трансконтинентальну залізницю до Тихого океану, що в господарському плані стала важливим інфраструктурним елементом, який об'єднав американський Схід і Захід. Для боротьби з фальшивомонетниками і підробками доларів була створена спеціальна Секретна служба США. Саме А. Лінкольн уперше ввів єдиний долар і державну монополію на друк грошей. Він запровадив також нову банківську систему. Окреслена в другій інавгураційній промові програма розвитку США після завершення Громадянської війни фактично була спрямована на тривалий мирний поступ, що в історичній перспективі привело не лише до економічного оздоровлення і зміцнення держави, але й перетворення її у провідну світову силу.

Урешті, треба відзначити загалом успішну для єдності США зовнішньополітичну діяльність адміністрації президента А. Лінкольна. Найбільшою загрозою для США була можлива війна з Великою Британією. Однак він зумів заручитися підтримкою Росії, яка в 1863–1864 рр. направила свої військові кораблі до берегів США (Сан-Франциско і Нью-Йорк), що знівелювало англійську військову ініціативу і дозволило А. Лінкольному уникнути дуже не вигідної сутички з флотом і армією «володарки морів».

А. Лінкольн отримав визнання за: успішну внутрішню політику в умовах складної Громадянської війни 1861–1865 рр., яка практично хронологічно збіглася з двома термінами (другий – незавершений) його президентства. А. Лінкольн зумів зберегти і зміцнити державну єдність США. Він не боявся включати своїх політичних супротивників до уряду: після президентських виборів 1860 р. посаду держсекретаря США отримав В. С'юард, міністра

юстиції – Е. Бейтс, міністра фінансів – С. Чейз. «Я перемагаю своїх ворогів тим, що перетворюю їх на друзів», – говорив А. Лінкольн. При ньому було ліквідовано рабство, що разом з прийняттям Закону про гомстеди не лише сприяло демократизації американського суспільства, але й вирішило земельне питання, прискорило розвиток капіталізму, призвело до зміцнення внутрішніх устоїв і міжнародних позицій США.

* * *

Водночас, А. Лінкольн був критикований за певну лояльність до своїх конкурентів по політичній боротьбі та до противників у військовому протистоянні. Така недооцінка мала для А. Лінкольна трагічні наслідки: убитий він був за відсутності президентського охоронця в державній ложі театру. Окрім того, незважаючи на всю силу характеру, вміння вдумливо і рішуче приймати доленосні для держави і народу рішення, А. Лінкольн часом зволікав при здійсненні конкретних управлінських кроків і навіть відзначався проявами меланхолії. «Жодна риса характеру містера Лінкольна не була настільки очевидною, як його таємнича і глибока меланхолія», – писав Г. Уїтні. А. Лінкольн зволікав з рішучими діями проти сецесіоністських південних штатів, що призвело не лише до загострення конфлікту між Півднем і Північчю, але й до тривалої в часі Громадянської війни. Важким випробовуванням для президента стали воєнні поразки Півночі, які разом з важким соціально-економічним становищем викликали велике невдоволення в суспільстві. Внаслідок затягування з повною і остаточною ліквідацією рабства А. Лінкольн встиг лише розпочати процес цілковитого зрівняння в правах афроамериканців і білих.

* * *

Найвищою оцінкою А. Лінкольна, що визнається усією світовою громадськістю, є насамперед віднесення його до когорти чотирьох президентів, які визначили історичний розвиток США: соратниками А. Лінкольна стали Дж. Вашингтон, Т. Джефферсон і Ф. Рузвельт. Пам'ятники на честь А. Лінкольна споруджені у багатьох країнах світу, його іменем названі вулиці, проспекти, бульвари. А. Лінкольн, який не отримав класичної освіти, також по праву вважають одним із найінтелектуальніших президентів США. Проголошені ним та реалізовані на практиці ідеї свободи та рівноправ'я зберігають своє значення та гуманістичну цінність і в умовах сьогодення.

Джерела і література

1. Авраам Лінкольн (2009) // *Інавгураційні промови Президентів США*. Харків: Фоліо. 336 с.
2. Берри, С. (2016). *Миф Линкольна*. Москва: Эксмо. 544 с.
3. Иванов, Р. Ф. (2004). *Авраам Линкольн и Гражданская война в США*. Москва: Эксмо. 448 с.
4. Олейников, Д. И. (2016). *Авраам Линкольн*. Москва: Молодая гвардия. 415 с.
5. Рижков, М. (2012). Лінкольн Авраам // Ю. Левенець (Ред.) *Політична енциклопедія*. Київ: Парламентське видавництво. С. 406 – 407.
6. Сэндберг, К. (2003). *Линкольн*. Москва: Терра-Книжный клуб. 616 с.
7. Синкотта, Г. (Ред.) (2007). *Історія Сполучених Штатів. Нарис*. Київ: Діалог інтернешнл; Інформаційне агентство Сполучених Штатів. 406 с.
8. Троян С.С. (2018). Авраам Лінкольн // Хома Н.М. (Ред.). *Американський президенціалізм: інститут глави держави США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія*. Львів: Новий Світ-2000. С. 127 – 132.
9. Brian Lamb, Susan Swain (2008). *Abraham Lincoln: Great American Historians on Our Sixteenth President*. Public Affairs. 400 p.
10. Ronald C. White (2009). *A. Lincoln: A Biography*. Random House, Inc. 816 p.